

Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2015-IV

Oorlogskind

Hongerwinter

Over verdedigers, bezetters
en bevrijders

Aan de oever van de Grift

Uit de collectie

De jonge Marsman gefotografeerd

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 45 nummer 4. December 2015.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, E. de Jonge, D. van de Kamp, mw. Fl. de Vrijer en mw. M. Wagenaar redacteuren en J.P. van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Aanmeldingen van nieuwe donateurs en adreswijzigingen kunnen schriftelijk worden gemeld via Postbus 342, 3700 AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres: info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

Legaat of lijfrenteschenking:
ANBI-beschikking
nummer 55 537

Oorlogskind

87

In deze Seijst nog een aantal artikelen met een relatie tot de Tweede Wereldoorlog. Het eerste is een brief van net na de oorlog van een meisje aan haar vriendin. Heel volwassen (geworden door die oorlog?) beschrijft ze haar observaties over die laatste, ingrijpende maanden.

Hongerwinter

90

In het tweede artikel haalt de auteur herinneringen op aan stroperijen met zijn vriendjes bij de Duitsers. Verder beschrijft hij een tocht met zijn vader naar Overijssel om in de Hongerwinter aan eten te komen.

Verdedigers, bezetters en bevrijders

96

Het derde verhaal is een mooie jongensherinnering van de Sanatoriumbuurt. Hopelijk herkenbaar voor veel Zeistenaren door de beeldende taal. Mobilisatie in 1939, bezetting, ellende en –eindelijk– de bevrijding komen aan bod.

Aan de oever van de Grift

104

Een familiegeschiedenis, met een -nu nauwelijks meer voor te stellen- rol van het geloof in de werkgever/werknemer verhouding. Verder sluit dit verhaal mooi aan op de film 'Bestemming: Haven van Zeist', op 5 oktober in Figi vertoond.

Oorlogskind

Hetty Sanders

Het gebombardeerde vliegveld Soesterberg (september 1944).

D. TOP, SOESTERBERG
VLIEGVELD 1939-1945,
(ALPHEN AAN DEN RIJN 1994)

Dit is een brief geschreven door de toen 12-jarige Hetty Sanders. Zij was, met haar ouders en grootvader, geëvacueerd uit Den Haag en woonde in Zeist aan de Sanatoriumlaan.

Zeist, 24 juni 1945

Lieve Anke,

Na acht maanden geen contact met elkaar gehad te hebben, kwam er een brief uit Sittard!

Ik was er erg blij mee. Jullie hebt er waarschijnlijk geen idee van hoe de toestand hier is geweest. Ik zal je alles zo uitvoerig mogelijk vertellen.

1°; Eind October: geen gas en geen electriciteit meer

2°; 15 Januari: geboorte van Delphine (zo noemen we haar)

3°; 21 Februari: bombardement vlak achter ons

4°; De nodige bombardementen op

Soesterberg

5°; Hongersnood

6°; Hevig bombardement op Den Haag, 3 Maart

7°; Bombardement op Utrecht, waarbij mijn vader getroffen is, 13 October

8°; Dit zijn gelukkige dingen: uitwerpen van voedsel

9°; Algehele capitulatie (2 keer vals bericht)

10°; 7 Mei: de komst der Canadezen

Nu zal ik er het een en ander van vertellen.

1°; Dit betekende op een potkachel-tje in de keuken koken, wat verschrikkelijk rookt en ons heel wat narigheid bezorgd heeft. Hout was

alleen te ruilen tegen levensmiddelen, dit konden wij natuurlijk niet doen, dus moesten wij het duur kopen. Geen electriciteit betekende: geen licht, geen stofzuiger, geen strijkijzer te gebruiken, enz., enz. Dit is nog het minst erg.

2°; De geboorte van Delphientje.¹ Je zult raar gekeken hebben, dat begrijp ik. Ze is geboren in die moeilijke tijd van sneeuw en ijs, in het Z[ieken]. huis, Ze woog 6 pond en 3 ons, heeft blauwe oogjes en donker haar. Ze lijkt precies op mij, zegt Moeder. Ik moest die dagen de huishouding doen en de luiers wassen, daar in het Z. huis niets wordt gewassen en dan nog iedere middag om 3 uur op bezoek in 't Z.huis. Het was 's mor-

Seijst
2015
IV-87

**Bevrijding Zeist
(7 mei 1945).**

TOPOGRAFISCH
HISTORISCHE ATLAS
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

gens om 8 uur licht en 's avonds 5 uur donker. Dit was ook een grote handicap. Enfin, het is klaar gekomen! Hoe Moeder in het Z.huis is gekomen zal je later wel horen, daar dit te lang wordt.

3^c: 21 Febr. Dit zal ik nooit van mijn leven vergeten. Een verschrikkelijke aanval vlak achter ons (200 m) op eenmanstorpedo's². De tuinbaas van het San[atorium]. gedood. Wij kenden hem goed. (2 kindertjes had hij, 1 van 1 jaar en 1 van 3). Wij dachten dat het huis in elkaar zou storten, dit is gelukkig niet gebeurd, zelfs geen enkele ruit stuk.³ Delphine was toen 6 weken!

4^c: 5 bombardementen op Soesterberg in Aug. en Sept.

5e: Hongersnood! Bij ons was het ook niet royaal. Vader kon er niet op uit, en Moeder niet omdat zij de baby verwachtte en ik alleen na-

tuurlijk ook niet. De boeren hier in de buurt zijn meer dan schandalig geweest. Als je bv. met schoenen kwam om te ruilen zeiden ze: 'Ga maar mee' en dan stond er in de kast een hele rij nieuwe schoenen. De linnenkasten puilden uit. De enkele boeren die beter waren, waren natuurlijk allang leeg gehaald. Het lijkt wel of we hier beter zaten, maar dat is helemaal niet zo. We kregen hier van de distributie wat Utrecht los liet. Dit was niet meer dan 400 gr hooi (brood) en 2 kg aard[appelen]. per week.

6^c: Bombardement op Den Haag, 3 M[aa]rt.⁴ Mijn beide ooms wonen in het Bezuidenhoutkwartier, alles is gelukkig gespaard, ze zaten er midden in. Ik ben 14 dagen na de bevrijding naar Den Haag geweest. Bezuidenhout is een puinhoop. Straten en straten zijn afgebrand.

Het is onherkenbaar. Die ooms zijn wel gevlucht met hun gezinnen.

7^c: Op 13 Oct. bombardement op station Utrecht. Mijn vader had zijn kantoor op 't Stationsplein, is hierbij getroffen door een scherp in zijn heup, heeft 14 dagen in het *Homeopatisch Z[ieken].huis*⁵ gelegen en heeft heel veel bloed verloren. De scherp zit ter hoogte van het foramen obturatorium. De nervus ischiadeus is geraakt.⁶ Zeg maar aan je vader! In 't begin had hij erg veel pijn. Nu niet meer en fietst al hele afstanden.

8^c: Dit was een ontroerend moment toen die viermotorige Lancasters kwamen, niet met bommen maar met voedsel!

9^c: Na 2 maal een vals bericht kwam Vrijdag 4 Mei de capitulatie af van N.W. Duitsland, Nederl[and]., enz. Wij waren altijd goed op de hoogte, hier in de laan zitten vele B.S.ers, achteraf hoorden wij [geschied] met machinegeweren enz., enz.⁷

10e: Toen Vrijdags dit bericht kwam, verwachtte men Zaterdag de Tommy's, ze kwamen niet. Zondag, ze kwamen niet. Maandag om 9.15 werd er opeens geroepen: 'Daar zijn ze'. Wij vlogen naar de Utrechtseweg, waar wij vlakbij wonen (dit is de hoofdweg naar Driebergen, Utr.) en zagen de eerste tankcolonnes. Je begrijpt dat de spanning voor ze kwamen erg groot was. 's Avonds hebben we gefuifd! 3 flessen champagne, 25 mensen en .....⁴ tommy's van de Royal Canadian Engineers. Ik heb van Richard een pet gehad! Reuze lollig! Een paar dagen later kwam er achter ons op een

zandweggetje een colonne te staan. Ze gaven 3 keer film. Toegang vrij! In de open lucht. Ik kwam om half 1 thuis 's avonds. Ik heb daar natuurlijk vrienden gemaakt en heb ook mijn zusje laten zien. Ze vonden haar schattig. Je schrijft dat jullie lol gehad hebben, maar wij niet minder.

Dit krantje wat hierbij gaat moet je maar lezen, ik wil het graag terug hebben s.v.p., want zulk soort dingen bewaar ik allemaal. Alles wat ik je nu verteld heb is nog niets vergeleken wat jullie gehad hebben, onder geschutsvuur liggen. Wij zijn reuze dankbaar dat we daarvoor gespaard zijn gebleven, zijn er wel bang voor geweest in verband met de verdediging van Utrecht.

Zodra we een fotootje van Delphine hebben (konden we nog niet maken omdat we geen toestel in Zeist hebben, dit alles is in Voorburg opgeslagen) krijg je er een.

Nu, dag Anke. Doe de hartelijke groeten aan de hele familie
Van ons allen,
Hetty

PS. Ik ben erg mager geworden, je zult me niet meer herkennen. De N.S.B.'ers zitten hier in 't Slot. Ze werden de eerste middag al opgehaald.⁸

Noten (van de redactie):

1. Gezien de tekst van '3e' heeft de geboorte omstreeks 10 januari 1945 plaatsgevonden.
2. Een 'Eenmanstorpedo' was een kleine eenmansduikboot met er onder een torpedo. Daar kan hier geen sprake van zijn geweest. Wellicht is een soort vliegtuigbom bedoeld.
3. Zie voor dit bombardement ook het artikel 'Over verdedigers, bezetters en bevrijders' in dit nummer van *Seijst*.
4. Op 3 maart 1945 bombardeerde de R.A.F. per ongeluk het Bezuidenhoutkwartier in Den Haag, in plaats van een lanceerinrichting van V2's in het Haagse Bos. Meer dan 500 mensen kwamen om.
5. Opgericht in 1914. Later werd dit het Ziekenhuis Oudenrijn in Utrecht, dat opgenomen werd in het Mesos Medisch Centrum, nu onderdeel van het St.-Antonius Ziekenhuis.
6. Foramen obturatorium = foramen obturatum=een gat in het bekken. Nervus ischiadeus = nervus ischiadicus = de grote beenzenuw, die van de bil naar de voet loopt.
7. Zie bv. *Seijst* (2015), nr.2, p.38, noot 1 (capitulatie) en 4 (B.S.).
8. *Ibidem*, p.35-36

Opbrengen NSB-ers (vanaf 7 mei 1945).

TOPOGRAFISCH
HISTORISCHE ATLAS
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Hongerwinter

W. Westerhoff

Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog, met name de Hongerwinter, zoals opgeschreven op 24 maart 1992.

Op de plek waar nu de cafetaria zit (hoek Bergweg / Dijnselweg) zat in de oorlog kruidenierswinkel 'De Toko'.

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

Seijst
2015
IV-90

SPOORPUNTEN

It Zal omstreeks 11 of 12 mei 1940 geweest zijn toen de Duitse troepen vanuit Woudenberg naar Zeist kwamen om vervolgens naar Utrecht te gaan. Ze reden via de Krakelingenweg, Oude Woudenbergse Zandweg langs de Gero-fabriek achter het abattoir langs, het zandpad volgend, Panweg oversteekend richting zwembad 'Mooi Zeist' en dan Utrechtseweg naar Utrecht. Waarom ze zo naar Utrecht trokken

weet ik niet, maar één ding weet ik zeker en dat is, dat wij het heel spannend vonden en daarvan ook genoten. Ik was met een paar vriendjes naar de kruising Boulevard-Bergweg gegaan om naar de Duitse troepen te kijken. Soms brachten ze een Nederlandse militair op en die moest laten zien wat hij bij zich had, werd gefouilleerd en daarna brachten ze hem dan weer weg. Er waren Duitse vrachtauto's met op de portieren een paraplu gemon-

teerd en met opschriften o.a. 'We gaan naar Engeland', en dat zongen ze ook vaak, niet wetende dat ze er nooit zouden komen. We hadden ook iets leuks bedacht. Het was nl. zo dat wij op een gegeven moment werden geroepen door een Duitse soldaat (ze hadden daar ook keukenwagens, dus waarschijnlijk een rustpunt), die vroeg aan één van ons of we chocolade en eieren wilden halen. Nou dat wilden we wel. Hij gaf ons geld en daar gingen we

de Bergweg op, maar bij het abat-toir aangekomen zei één van ons: 'Ik doe het niet, dan moeten we helemaal naar de Toko op de hoek van de Bergweg-Dijnselweg lopen en weer terug.' De Toko was nl. een kruidenierswinkel. 'Wat zullen we dan doen?' 'Nou gewoon hier op het muurtje gaan zitten', zei één van ons. Na verloop van tijd gingen wij weer terug en was de Duitser weer verder getrokken en zo herhaalde het zich weer bij de volgende Duitser. Maar ja, je moet toch een keer naar huis en zo gezegd zo gedaan, maar ja dat geld, wat nou?

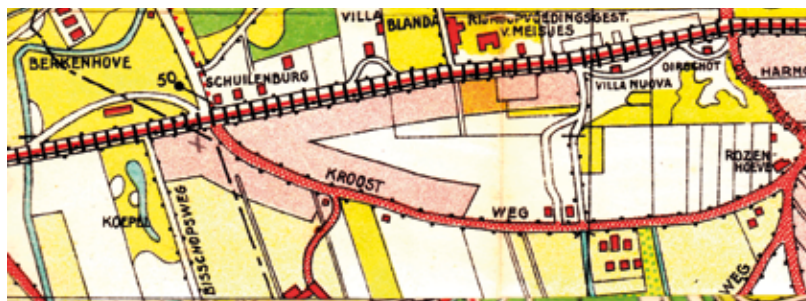
Dat hebben we goed opgelost. We zijn naar bakker Van Ingen gegaan op de Dijnselweg, nu Panweg en hebben ons te goed gedaan aan heerlijke spoorpunten¹.

VILLA SCHUILENBURG

Ik hoorde dat mijn vrienden in Villa Schuilenburg aan de Utrechtseweg waren geweest en daar de nodige etenswaren hadden gevonden en uiteraard mee hadden genomen.

Dit voorval bleek al enige weken vóór dit verhaal gebeurd te zijn en er werd gelijk maar besloten om daar nog eens te gaan kijken.

Dus, wij lopend naar de Utrechtseweg. Onderweg wat pratend en afspraak makend kwamen wij daar aan. Wij waren, denk ik, met z'n vieren en besloten dat vriendje Cor op de uitkijk zou blijven staan en bij onraad ons zou waarschuwen door middel van fluitsignalen. We belden

eerst aan de voordeur om te zien of er iemand aanwezig was, de rest ging via de oprit achterom naar de keukendeur, waar bleek dat de deur op slot zat.

Via een kapot keukendeurritje konden wij de sleutel, die aan de binnenkant zat, pakken en de deur openen. Lopend door keuken en gang, rechts de trap op; gelijk luisterend naar onraad. Opeens een lichte kraak, waarop vriend Teus constateerde dat de kap van zijn klomp was afgebroken, iets dat altijd straf opleverde bij thuiskomst,

Maar ja, we moesten verder. Op de overloop aangekomen probeerden we diverse deuren open te krijgen en inderdaad bij één deur lukte dat. De spanning was groot maar de verbazing nog groter. Er stonden nl. ± 6 veldbedden op die kamer, met alle ransels aan de muur en koffers onder de bedden.

Wij rukten de ransels van de muur en schudden ze leeg. Alles was bruikbaar, dat kon zijn: schoenbeleg, rookartikelen, stopwol, etenswaren, enz.

Zo verging het ook de koffers. Alles werd verzameld en in 2 zogenaamde zandzakjes gedaan. Dat waren klei-

ne jutezakjes, die gebruikt werden om zand in te doen ter bescherming tegen aanvallen op loopgraven en dergelijke. Tot grote vreugde van vriend Teus vond hij een paar mooie zwarte Duitse schoenen en ruilde hij zijn kapotte klompen in voor deze kistjes. Maar opeens klonk een fluitsignaal en moesten we weg wezen. En wat er dan gebeurt als je niet via de trap terug kan. Wij deden de openslaande deuren open, gooiden de gevulde zakjes naar beneden en volgden via het balkon en de regenpijp dezelfde weg. Na een schuin dak, een paar meter te moeten springen, pakten we de zakjes en ontsnapten via de achtertuin.

De enige vraag die overblijft is: wat zou er gebeurd zijn als ze ons gepakt hadden?

Maar ja, na 50 jaar geen antwoord en dat zal wel zo blijven.

KWAJONGENSSTREKEN

't Zal omstreeks 22 juli 1944 geweest zijn toen wij elkaar ontmoetten op de straat. Dit waren mijn vriendjes Cor en Teus en ondergetekende. We besloten om maar weer eens op pad te gaan om te kijken of er iets te

Deel van de kaart van Kraal (1930). De Utrechtseweg is zwart gearceerd. Linksonder de Bisschopsweg. Middenboven de wat terugliggende Villa Schuilenburg.

COLLECTIE ZHG

Villa Schuilenburg.

R. BLIJDENSTEIN, ZEIST
GROEI EN BOUW, DEEL3,
UTRECHTSEWEG-DRIEBERG-
SEWEG, (ZEIST 1984)

halen viel in de vorm van eten, en zo kwamen wij op de Utrechtseweg, richting landgoed 'Vollenhoven' net even voorbij het Bisschopsweggetje en daar stonden Nederlandse SS-troepen te pauzeren.

Ons vriendje Cor, rap van tong, sprak één van de soldaten aan en vertelde hem dat zijn vader ook militair was en in Arnhem lag, waarop die SS-er zei: 'Heet jij dan zus en zo.' Hij noemde een naam waarop Cor volmondig reageerde: 'Dat is zo'. 'Goh', zegt die SS-er en: 'Je lijkt ook sprekend op hem.' Ieder woord van vriendje Cor was gelogen, want z'n vader was gewoon thuis. Door dit gesprek, kregen wij wel wat brood te eten, maar verder kregen wij niets, waarop wij besloten verder te gaan. We kwamen bij de oprijlaan van landgoed 'Vollenhoven' en gingen er in. Achter het landgoed was het allemaal bos en we zagen daar dat er

militairen gelegerd waren. Wat ons opviel was dat er allemaal huifkarren stonden langs de paden en dat er weinig soldaten te zien waren. Maar die bleken in tenten te zitten. Bij het zien van ons kwam er één naar buiten en begon te praten, maar wij verstonden hem niet. Het waren waarschijnlijk buitenlanders in Duitse dienst, maar vriend Cor zei onmiddellijk: 'Hitler kaput, Hitler kaput'. Inderdaad was er een aanslag gepleegd op Hitler maar hij had het wel overleefd.² Het betekende wel dat die mededeling al heel snel door dat kamp van mond tot mond ging en wij door zo'n soldaat werden meegenomen naar z'n tent om, achteraf gezien, wat brood te eten. Bij de ingang links in de vrij kleine tent (een soort shelter), stond een houten kist waarop wij mochten gaan zitten. Cor maakte van die gelegenheid gebruik om de plaatsen te verdelen

waarop ik eerst naar binnen ging, toen Cor en als laatste Teus, waarop Cor zei: 'Als hij (dus die soldaat) bezig is dan gaan wij heel langzaam omhoog en houden het deksel vast, dan kan Teus met één hand voelen wat er in zit.' en zo gebeurde het. Maar kun je je voorstellen wat er gebeurde toen die soldaat met brood bezig was voor ons en ons heel langzaam omhoog zag gaan en onze bedoeling begreep nl. stelen. Hij riep onmiddellijk in gebroken Duits 'eraus eraus'. Zo wegrendend naar de Utrechtseweg hoorde ik Cor nog zeggen: 'We komen wel terug'.

De volgende dag, als ik me goed herinner was 't op zondag, gingen wij weer terug. 't Was een kille regenachtige dag. Wij kwamen weer in dat kamp en omdat het regende zaten de soldaten in hun tenten. Wij liepen over een pad en opeens zegt Cor: 'Kijk, daar op de bok van die huifkar staat een kist, die halen wij er af.'

We doken onder de wagen (daar lagen wat balen stro en lege zakken) en als gewoonte werd er dan uitgemaakt wie dat dan moest doen. Teus en ik moesten het doen en zo gebeurde het: de kist werd van de bok gehaald en onder de wagen geopend. Er hing een hangslotje aan maar dat werd er met behulp van een stuk ijzer af gehaald. 't Zat nl. met twee krammen bevestigd. Bij het openen zagen wij dat er allemaal dingetjes in zaten, die wij thuis best konden gebruiken, o.a. stopwol om sokken te stoppen, schoenbeslag voor onder de schoenen ter besparing van de

zolen en verder wat kaartspellen en rookartikelen. Dit hebben we vervolgens allemaal in een zogenaamd zandzakje gedaan. Inmiddels was het hard gaan regenen en namen we een grote jutezak, duwden de ene punt in de andere, deden hem over ons hoofd en gebruikten het dus als bescherming tegen de regen. En zo verlieten wij lopend het bos, het zakje tussen ons inhoudend. Thuis gekomen werd alles weer gedeeld en de dag was inmiddels weer om. Later hebben wij daar nog wel eens over gesproken (want dat kistje hadden wij weer keurig dichtgemaakt), hoe die soldaat gereageerd zal hebben, want die zal op een gegeven ogenblik met zijn sleutel dat kistje hebben opengemaakt, en tot zijn ontsteltenis hebben gezien dat alle voor ons bruikbare spullen verdwenen waren, op een voor hem onduidelijke manier.

FEBRUARI 1945, DE HONGERWINTER

We maakten eerst een tocht met mijn vader naar De Wijk bij Mepel op de fiets. Wij kwamen daar vandaan met wat eten, o.a. aardappelen, tarwe en een rieten koffertje met brood en eieren. Bij thuiskomst hoorden wij dat de IJsselbrug bij Zwolle gesloten zou worden op 1 maart 1945. Want wat wij mee hadden gebracht van onze eerste tocht was natuurlijk niet genoeg voor ons gezin. Want mijn zus was ook bij ons in huis met twee kinderen, ook al uit zuinigheidsoverwegingen, om-

dat haar man in Duitsland werkte. Dus was dit voor haar de oplossing. Mijn vader besloot om direct 's zondags 25 februari 's morgens om 6 uur met mij, de zoon van 14 jaar, te vertrekken. Wij hadden een handkar, eigenlijk bedoeld om vis mee te venten en voorzien van hele lichte vering en heel licht rijdend. Maar mijn vader loste dit op door een paar houten balkjes tussen de veren te maken, waardoor er meer geladen kon worden. Een dwarslat aan de duwbomen en vastgebonden aan het achterrekje van vaders fiets en we konden zo vertrekken. Maar wat was er gebeurd, tijdens de vorige hongertocht had mijn vader zich doorgefietst en had een grote wond in zijn achterste, waardoor hij niet meer kon zitten op het fietszadel. Dit betekende dat ik als 14-jarige moest fietsen en mijn vader in het handkarretje ging zitten. Zo vertrokken wij dus richting Amersfoort. Gelukkig stond er veel wind en hadden wij hem achter. Bij Amersfoort aangekomen moesten wij natuurlijk de berg af om door het centrum richting Zwolle te gaan. Dat bergafwaarts gaf niet bij mij maar bij mijn vader problemen, want die schreeuwde steeds maar: 'remmen, remmen', maar ik vond het prima zo lekker hard, alleen een beetje bijremmen. Achteraf natuurlijk levensgevaarlijk. Bij Harderwijk aangekomen zagen wij dat de mensen in de rij stonden bij de Fino, de latere Maggi-fabrieken. Daar kreeg je gratis soep, maar vader vond het beter om door te gaan want voordat je aan

de beurt wast duurde soms wel uren of het was net op. Op de betonweg waar wij reden met erg veel wind in de rug, zat mijn vader in onze kar op zijn knieën met zijn regenjas als een zeil tussen zijn uitgestrekte armen en zo kwamen wij 's avonds voorbij Zwolle in Oudleusen aan. In een school konden wij in het stro op de grond, na aanmelding bij waarschijnlijk het hoofd van de school blijven slapen. Ik herinner mij dat 't koud was en de toiletten nat en natuurlijk donker. Er bleken nog twee mensen aanwezig te zijn.

De volgende dag weer verder voorbij Ommen, richting Hardenberg en daar zijn wij ergens links afgeslagen, toen wij hoorden dat daar aardappelen te koop waren en dat bleek juist te zijn. Wat een hoeveelheid aan eten lag daar opgekuild. Terwijl mijn vader met de boer de zakken vulde en daarvoor de gewone prijs betaalde, zat ik alsmaar naar de heel hoog vliegende vliegtuigen te kijken. Honderden en honderden met hun achterlatende witte strepen. Vader had een wiel van zijn fiets gehaald en onderin de kar gelegd en daar de zakken met aardappelen bovenop. De fiets zonder wiel, op de aardappelen met touwen vastgesjord. 'Zo', zegt hij, 'Nu kunnen ze hem wel vorderen, maar dat zullen ze nu wel niet doen, zonder wiel kun je niet fietsen!'

En zo begon onze terugreis, maar nu lopend. Op maandag 26 februari in de middag naar Ommen waar wij 's avonds arriveerden. Er werd door mijn vader geïnformeerd naar het

Rode Kruis en hoorde dat het eten op was en dat het inmiddels gesloten was. Ja, wat nu, er waren voor mijn gevoel erg veel mensen op de weg die allemaal aan het zoeken waren, vooral voor de nacht. Er kwamen twee mannen aan die aangesproken werden door een vrouw uit Amsterdam. Zij vroeg naar slaapgelegenheden. De mannen vertelden haar dat ze dat niet hadden en liepen door. Mijn vader zei tegen mij: 'Nu ga ik het vragen' waarop de mannen vroegen: 'Met hoeveel mensen ben je?' Mijn vader zei: 'Alleen met een zoon.' Ze namen ons mee naar hun huis. Na eerst de kar met lading in een garage aan de overkant gezet te hebben, maakten wij kennis met de echtgenote en twee zoons van één van de broers. We kregen heerlijk te eten en een prima slaapplek voor de nacht.

De volgende dag na een heerlijk ontbijt en nog wat voor onderweg namen wij afscheid van de familie en vertrokken naar Zwolle, waar wij 's avonds nog voor acht uur bij de brug aankwamen. Ongeveer 500 meter voor de brug moest iedereen links af en kwamen wij bij een controlepost en werd alles en iedereen gecontroleerd; waarop is mij tot op heden niet bekend, maar het maakte wel indruk op me. Zo in het donker Duits geschreeuw en zaklantaarns. De weg vervolgend kwamen wij bij de brug. Daar weer veel soldaten, ook op de brug. Zonder daar gehinderd te worden eindelijk over de brug. Gelukkig maar, want de volgende dag werd hij voorgoed

gesloten en dan hadden wij tot de bevrijding daar moeten blijven. En wie wist hoe lang dat nog zou duren. Over de brug gingen we links af. We kwamen bij een huis aan en er bleken Duitse soldaten in te wonen en we werden een beetje in paniek weggestuurd. Er waren vliegtuigen in de lucht en het regende repen zilverpapier. Volgens zeggen was dit tegen gebruik van radar om vliegtuigen op te sporen. Weer terug naar de straat waar we uiteindelijk bij een boerderij ons een plaatsje wisten te veroveren in de schuur naast de hooiberg, die overigens ook al door meerdere mensen was bewoond.

Mijn vader zegt tegen me: 'Deze zak die moet je gebruiken als hoofdkussen, dan kunnen we hem niet kwijt-raken, want daar zitten dingen in die wij misschien onderweg nodig hebben.' Daar zat o.a. een sleutel in om de wielen eraf te kunnen halen, een bus vet om de wielen te smeren, een extra touw als reserve en wat kleding.

Omdat we dodelijk vermoeid waren sliepen wij heel vast en hebben niet gemerkt dat 's nachts deze zak toch van ons werd gestolen, want de volgende ochtend was hij weg.

Toen hadden wij dus geen touw om de kar te trekken. De bedoeling was dat mijn vader steeds tussen de duwbomen liep en dat ik de kar trok via een touw. Mijn vader sneed toen van een bakfiets die daar geladen met aardappelen stond een touw af en zo gingen we weer op weg. Richting Amersfoort. Wij zullen ongeveer Nunspeet hebben gehaald toen va-

der ergens in een zijweg iemand bereid vond ons onderdak te verlenen. Dit betekende dat wij in de stal boven de koeien mochten slapen in het stro. Dat was heerlijk warm natuurlijk. Op advies van de boer gingen wij in de straat huis aan huis eten vragen en hadden het geluk om bij één van die adressen een heerlijke spekpannenkoek te krijgen vanwege het feit, zo vertelde de bewoner, dat zijn dochter die dag getrouwd was. De volgende dag vertrokken wij weer richting huis, maar die dag zag het er somber uit voor mij want die spekpannenkoek heeft me goed dwars gezeten: diarree was mijn deel. Toch nog Nijkerk gehaald waar wij ± zes uur 's avonds arriveerden bij oom Jan en tante Geert. Dit waren een tante en oom van mijn vader en moeder. Er bleken evacués in huis te zijn uit Arnhem waardoor er weinig ruimte over was voor slapers. Maar na eerst wat eten gekregen te hebben en enig overleg, mocht mijn vader blijven slapen. De evacués, zo hadden wij de indruk, waren een beetje de baas in huis. Mijn vader stuurde mij om ± 7 uur 's avonds naar Zeist op de inmiddels weer rijdend gemaakte fiets, toen ik onderweg gezelschap kreeg van een man die mij vertelde naar Zeist te moeten naar de familie Van de Pavoordt in de horlogewinkel naast Calvijn aan de Bergweg. Zo pratend en fietsend kwamen wij door Soesterberg zonder enige verlichting natuurlijk. Zo merkte die man de handkar niet op die aan de kant van de weg stond en knalde er tegen op. Ik reed door tot

een dikke beukenboom aan de overkant en zag dat 2 Duitse militairen van 2 Utrechtse mannen, die met de kar waren, er een zak aardappelen afhaalden. Ik hield me heel stil achter de boom en zag dat de man met de fiets weer overeind krabbelde, zijn konijnen weer opraapte (die hadden nl. aan het fietsstuur gehangen), en hij kwam mijn kant weer uit. Na hem zachtjes geroepen te hebben gingen we samen weer verder. Onderweg vertelde ik hem dat het wegbrengen naar de familie Van de Pavoordt niet doorging omdat het inmiddels al 8 uur was geweest en het veel te gevaarlijk was om dit te doen. Dus toen ik om ± 20.30 uur binnenkwam met een vreemde

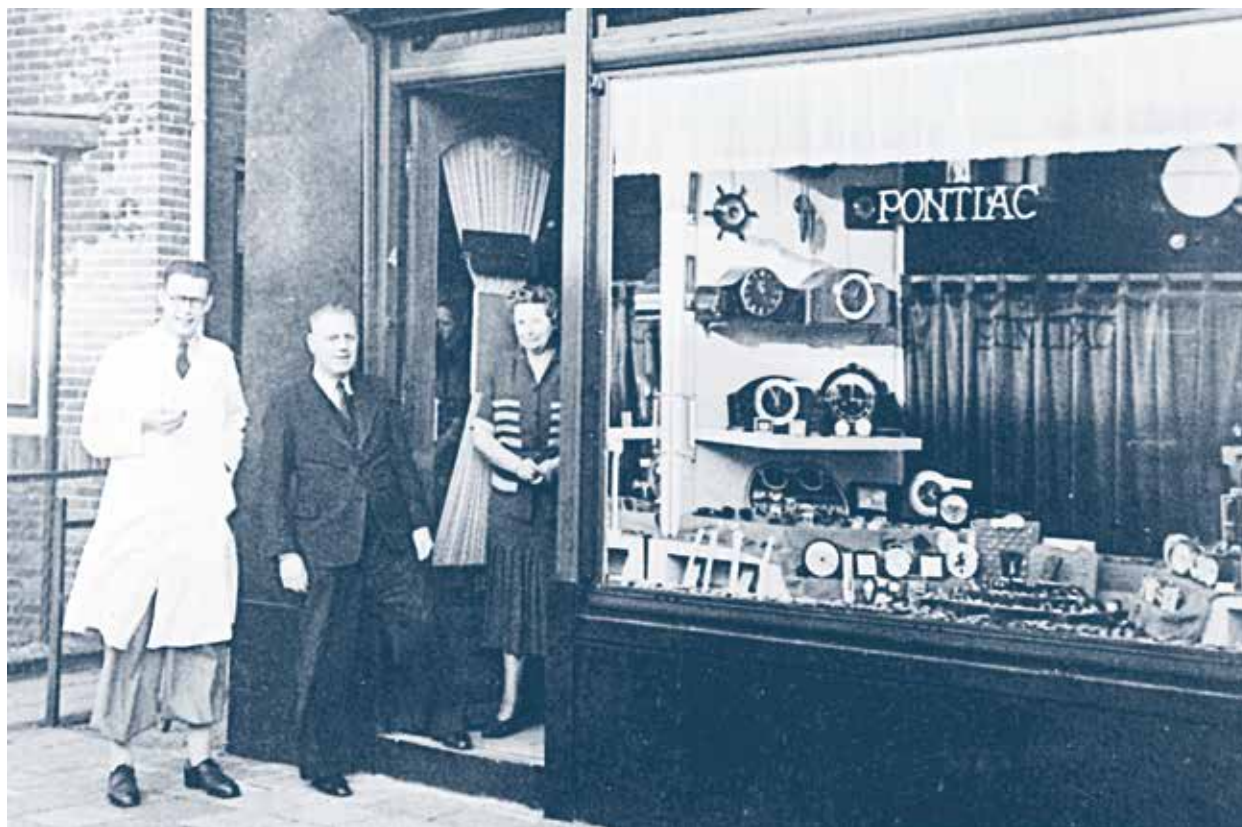
meneer keken mijn moeder en zus wel even raar op, maar na uitleg mocht hij blijven slapen. Vrijdagochtend vroeg gingen mijn zus en ik ieder op een fiets terug naar Nijkerk, waar onze vader ons al verwachtte, en nadat de fietsen bovenop de kar gebonden waren, en er afscheid genomen was van de familie, vertrokken wij naar Zeist. De tocht verliep zonder problemen, alleen de Amersfoortseberg, daar moesten we er wel tegenaan, maar met z'n drieën ging het wel. Daarom had mijn vader mij naar Zeist gestuurd om mijn zuster te halen, want met z'n tweeën hadden wij het niet gered. Ik hoef niet te vertellen hoe blij mijn moeder was bij onze thuiskomst.

Noten

1. Een soort lekkernij van resten die overbleven bij het maken van gebak. Met dank aan Kees Breunnesse en Trudy Servaas.
2. Hier wordt verwezen naar het zogenaamde 'Von Stauffenberg-complot' van 20 juli 1944. Zie bv. https://nl.wikipedia.org/wiki/Complot_van_20_juli_1944.

De zaak van Van de Pavoordt met de eigenaren en bediende W. Heger (1950).

COLLECTIE C. BREUNESSE

Over verdedigers, bezetters en bevrijders

buurtherinneringen uit de periode 1940 - 1945 van een toen jonge Zeistenaar

Huizen aan het eind van de Burgemeester Patijnlaan, gezien vanaf de Oude Arnhemseweg, na de reconstructie van het plein (ca. 1955). Op de achtergrond het Sanatoriumbos. Olieverfschilderij van de auteur.

FOTO P. VAN DER WERFF

Peter J. van der Werff

Mijn ouderlijk huis, was op twee na het laatste huis aan de Burgemeester Patijnlaan. Deze laan vormde met de Jacob Catslaan, de Da Costalaan en de Oude Arnhemseweg (in twee richtingen) een vijf-sprong. Dit was toen ik er opgroeide nog een ruim plein met een lantaarnpaal in het midden en een fraai

plantsoen tussen de Catslaan en de Oude Arnhemseweg. Jaren later werd dit plein gereconstrueerd ter verhoging van de verkeersveiligheid. In het midden van het plantsoen lag een goed onderhouden grasgazon, waar kinderen en volwassenen niet op mochten lopen! Aan de randen stonden grote seringebomen, paars en wit. Verder een wilde kers, die

mooie bloemen had maar waarvan de vruchten zuur en hard waren, en enkele buddleja's. Deze hadden 's zomers lange bloempluimen waar grote hoeveelheden vlinders op af kwamen. In de hoek, tegenover Oude Arnhemseweg 291, werd op 5 mei 1946 een vrijheidsboom geplant, die echter geen lang leven beschoren was.¹

Langs de Catslaan waren perken met pluimhortensia's. Zo werd in de bloeitijd de laan geflankeerd door een zee van grote witgroene bloemen. Aan het eind van deze laan bij de vijfsprong stonden enkele paardenkastanjes, die in de herfst hun vruchten lieten vallen of daarbij geholpen werden door de jeugd, die met stokken in de bomen gooiden. Kwam er dan een politieagent op de fiets langs (en dat gebeurde toen frequent), dan was het maken dat je wegkwam!

Voor de huizen aan de Oude Arnhemseweg, stonden prunusbomen, die in het voorjaar veranderden in wolken van roze bloesem.

Voor ons kinderen, was dit plein een ideaal speelterrein. Gemotoriseerd verkeer was er nauwelijks.

Waar nu de Sionskerk staat was een klein bosje. De bomen die er stonden waren onze klimbomen. Maar ze verdwenen in de tijd van brandstofschaarste in de oorlog in één nacht, door toedoen van de buurtbewoners.

In augustus 1939 werd het Nederlandse leger gemobiliseerd. Het Christelijk Sanatorium moest begin november ontruimd worden om Nederlandse militairen te huisvesten.² Een afdeling luchtdoelartillerie van het Nederlandse leger was ook ondergebracht in een paar gevorderde huizen aan de Sanatoriumlaan (o.a. nrs. 36 en 38).

Op nr. 38 stond in een van de benedenkamers een biljart. Als de biljartkeu 'gekrijt' moest worden, staken

de soldaten het eind van de keu in het gestucte plafond.

Op de vijver voor Ma Retraite werd in de winter van 1939/40 volop geschaatst.

's Avonds, ik lag dan al lang in bed, was de vijver verlicht door een soort schijnwerper die in de achtertuin van een van de huizen van de Sanatoriumlaan stond. Vlak voor het licht uitging, vulden een paar soldaten de scheuren in het ijs met water, zodat deze in de nacht weer konden dichtvriezen.

De oorspronkelijke hoofdingang van het Sanatorium lag in het verlengde van de Sanatoriumlaan (nu links van de Schermerslaan) en werd geflankeerd door twee hoge witgeschilderde betonnen palen met een lantaarn erop. Links van deze ingang was een deel van het gaas van de omheining weggeknipt zodat er plaats was voor een stuk licht luchtdoelgeschut. Sommige militairen kwamen af en toe bij ons thuis. Eind juni 1940 werden de gebouwen van het Sanatorium weer vrijgegeven.

Eén van mijn vroegste herinneringen rond de oorlogsjaren was de evacuatie, waar ons gezin mee te maken kreeg. Bewoners van huizen, gelegen in een vrij brede strook langs de Utrechtseweg, werden verplicht elders onderdak te zoeken. Dit was omdat, zo werd meegedeeld, het niet veilig was in oorlogstijd zo dicht langs een hoofdweg te wonen. Later werd duidelijk wat de werkelijke reden was: in huize Veldheim, Utrechtseweg 69, bevond zich het

hoofdkwartier van het Nederlandse leger. In verband met mogelijke activiteiten van de zogenaamde vijfde colonne, mocht er niemand wonen in de omgeving van deze villa.

Wij vonden een gastvrij onderdak bij goede kennissen van mijn ouders aan de Const. Huygenslaan 40. Het was er wel erg vol, zelf waren zij met z'n vijven en wij, inclusief mijn oma met zeven personen.

Daags na het bombardement van Rotterdam (14 mei) stonden wij voor hun huis, er dwarrelden as-snippers neer, die met de westenwind vanuit de brandende stad werden meegevoerd. Fragmenten van bedrukt- en beschreven papier en stukjes behang.

Kort na de capitulatie, wij waren weer terug in ons eigen huis, trok een lange stoet paardenwagens, motorfietsen met zijspan en andere voertuigen met Duitse militairen over de Catslaan, via het plein voor ons huis, richting Utrecht. Het begin van een vijfjarige bezetting was begonnen.

Je kreeg als kind van een jaar of zeven niet alles mee van de terreur die het Duitse bewind met zich meebracht. Wel leerde je al gauw dat bepaalde dingen niet mochten en dat je niet over alles met anderen vrij kon praten.

Naar mate ik wat ouder werd, werd mijn actieradius groter. Ik haalde hout uit het Sanatoriumbos en uit het bos van Vollenhove en stond vaak langdurig bij winkels in de rij. Tal van villa's en landhuizen aan de Utrechtseweg waren bezet door de

Detail topografisch kaart omgeving Sanatorium (verkenning 1947/1948).

FOTO P. VAN DER WERFF

Duitsers, zoals Ma Retraite, Veldheim en Schaerweijde.

Mijn broer, ruim vier jaar ouder dan ik, sloop met zijn vriendjes een aantal keren binnen in de garageloods naast Veldheim. Hier haalden zij tientallen contactsleutels uit de daar gereedstaande militaire voertuigen en sneden stukken leer uit de zittingen van de auto's. Veelal waren dit in beslag genomen personenauto's, die overgespoten waren in camouflagekleuren.

De Oude Arnhemseweg, die langs het hoofdgebouw van het Sanatorium loopt, bestond vroeger uit een gedeeltelijk verhard zandpad, ernaast een vrij brede strook dor gras en daarnaast rechts, langs het hek van het Sanatorium, een fietspad van leem en fijn grint. Dit laatste aangelegd en onderhouden

door de rijwielpadvereniging UMO (Utrecht Met Omstreken). Dit geheel noemden wij de *'brede laan'*.

Aan de linkerkant ervan, tegenover het gazon van het Sanatorium en begrensd door de woningen aan de Sanatoriumlaan en het tegenwoordige Galgeveld, lag een bosperceeltje, dat in de Hongerwinter in heel korte tijd ten prooi viel aan bijl en zaag. Buiten het hek stond een rij dikke beukenbomen, waarvan er nu nog een paar over zijn (naast Sanatoriumlaan 87). Naast het bosje was een weiland dat doorliep tot aan het pad langs de kastanjabomen die er nu ook nog staan. Het geheel van bosje, weiland en het erachter liggende stuk bouwland van toen, wordt nu ongeveer begrensd door de tuinen achter de huizen aan de Sanatoriumlaan, de Oude Arnhemseweg, de Koepellaan en de Laan van Ei-

kenstein. Het pad naast de kastanjabomen gaf toegang tot de moestuin van het Sanatorium, die omgeven was door een hoge zwarthouten schutting. Het werken in deze tuin met groenten en bloemen was voor een aantal patiënten van het Sanatorium een vorm van therapie. Recht tegenover dit pad, aan de andere kant van de *brede laan* was de toegang naar de woning van tuinbaas Toxopeus (nu de hoofdingang van het Sanatorium). Op het dak stond een klokje, dat geluid werd om de middagpauze en het einde van de werkdag aan te kondigen.

Vervolgen we het fietspad van toen, dan was er links een vrij donker laantje (nu ongeveer de Warande en het laantje langs Eikenstein), dat achter de moestuin liep en uitkwam op de Utrechtseweg. Dit laantje noemden we het *'weggetje bij het Opvoedingsgesticht'* (Eikenstein). Aan de rechterkant ervan stond een hoog hek waarachter het bos met de moestuin lag van villa Charema, vroeger bewoond door de familie Dreesmann. Halverwege dit weggetje, lag aan de linkerzijde een boerderij (Ruigrok), die later nog een tijd kampeerboerderij was.

We gaan in gedachten verder over het fietspad naar Utrecht, dat vanaf dit punt aan de linker zijde van de *brede laan* liep. Na enkele honderden meters vond de Oude Arnhemseweg, die hier een mul zandpad was, aansluiting op de Oude Woudenbergse Zandweg. Deze laatste ging rechtdoor, maar ook schuin naar rechts, in oostelijke richting.³

Dit deel van de weg kwam uit op de Panweg. Rechts ervan lag het Sanatoriumbos en links, toen begrensd door een hek en een brede sloot (de Zandsloot), het landgoed Vollenhove. Door kwelwater in dit deel van de Utrechtse Heuvelrug was er altijd stroming in deze sloot, die daardoor enigszins het karakter van een beek had en toen nooit dichtvroor. Achter deze sloot lag een griend met elzenhout. Door zandafgraving, vroeg in de jaren dertig, was het maaiveld zeker vier meter lager komen te liggen. De door het hoge ijzeroxide gehalte rood gekleurde bodem, stond bekend als het Rodezand. Ook werd hier wat zilverzand gewonnen, een belangrijke grondstof voor stuka-doors. Heide en zandverstuivingen kenmerkten het zuidoostelijke deel van het landgoed.

De Oude Woudenbergse Zandweg langs de Zandsloot in noordwestelijke richting volgend, maakte een vrijwel haakse bocht naar links, om dan langs de ingang van zwembad 'Mooi Zeist' op de Utrechtseweg uit te komen. Dit laatste stuk heet nu Jordanlaan. Rechts stond villa Berkenhove, later het Jordan Lyceum. Vóór deze bocht was links een opslagplaats van het zand- en grintbedrijf van Emelaar. Over rails, die dwars over het pad gingen, werd met zogenaamde kipkarren zand naar een houten kade boven de loswal, langs de sloot gebracht. Hier werd de lading in kleine ijzeren pramen gestort die onder de Utrechtseweg door via de Biltse Grift naar Utrecht geboomd werden. Daar was dit zand

nodig voor de aanleg van nieuwe woonwijken en voor het ophogen van begraafplaatsen.

Zo'n praamschipper had zwaar werk. Hij begon 's morgens heel vroeg en moest in Utrecht de praam zelf leeg kruien en dan weer terugbomen naar de Zandsloot.

Net voor het bedrijf van Emelaar bevond zich aan diezelfde kant het kindernatuurbad 'Zwemlust'. Dit kleine bad werd ook wel het 'Keijzerbadje' genoemd, naar de stichters, de gebroeders Keijzer uit De Bilt.

Dit perceel grond is ook nog eigendom geweest van een zekere Van den Hurk, die hier één of meerdere huizen wilde bouwen. Hiervoor werd door de gemeente Zeist geen bouwvergunning afgegeven. De grondeigenaar vond een oplossing. Hij plaatste een woonark in het met water gevulde bassin, waarvoor hij

geen vergunning nodig had. Later was hier een bouwbedrijf (Godijn) gevestigd.

Aan de overkant van de sloot, was ook nog een particulier zwembad, eigendom van de familie Van Marwijk Kooy van villa Vollenhoven. Toen ik dit ontdekte, viel er al niet meer in te zwemmen doordat het stilstaande water een grote broedplaats van muggen was geworden. Door de aanleg van rijksweg A28 moest dit bad verdwijnen.

In het laatst van de oorlog werden er op de Oude Arnhemseweg, net voorbij de tuinmanswoning van het Sanatorium, delen van V2's gestationeerd. Toen Engelse jachtvliegtuigen op een dag deze locatie ontdekten, werd in de daarop volgende nacht alles weggereden. Na niet al te lange tijd kwamen de V2-delen weer terug. Al heel gauw hierna

Oude Arnhemseweg (ca. 1937) ter hoogte van het hoofdgebouw van het Sanatorium. De auteur in de beschilderde bakslee, met moeder, broer en een zusje. De afrastering met prikkeldraad voor het hoofdgebouw werd later vervangen door 'vriendelijker' harmocagaas.

FOTO H. VAN DER WERFF

De vroegere tuimanswoning, gezien vanaf de Oude Arnhemseweg (ca. 1940). Op de nok van het dak de luidbel.

FOTO P. TOXOPEUS

volgde een luchtaanval met jachtvliegtuigen. Ik stond achter in de tuin van ons huis en zag hoe bommen zich paarsgewijze losmaakten van de vliegtuigen. Kort erna volgden explosies, die van de V2's slechts stukken schroot overlieten. Deze vlogen zelfs over de bomen van de noordwestelijke hoek van het Sanatoriumbos en kwamen terecht op de Oude Woudenbergse Zandweg en in de kruinen van de dennenbomen ernaast.

Bij dit bombardement op 21 februari 1945 kwam de heer Toxopeus om het leven, die sinds 1937 bij het Sanatorium in dienst was.

Een paar huizen bij ons vandaan woonde een joods echtpaar. Zij werden opgehaald door twee landwachters, met een tweedeurs autootje (DKW), bewapend met jachtgeweren, waaraan zij hun bijnaam 'Jan Hagel' te danken hadden. Bij het

instappen ging onbedoeld (?) een gewerschot af en vloog de hagel door de onderkant van de dakkapel van de melkwinkel, tegenover hun woning. Enkele jaren geleden hoorde ik dat dit echtpaar de oorlog gelukkig overleefd had.

Zoals op veel plekken in Zeist, stonden ook bij het Van Lennepark bordjes met de tekst: 'Voor Joden verboden'.

Omdat in de laatste oorlogsmaanden geen huisvuil meer opgehaald werd, groeven buurtbewoners, waar nu de Sionskerk staat, een grote diepe kuil, waarin ieder zijn vuilnisbak kon legen. Wie weet wat later archeologen daar nog zullen vinden?

Een angstig moment was een razzia in 1944, waarbij huis aan huis Duitse militairen op zoek waren naar zogenaamde onderduikers. Zo ook bij ons, waar gekeken werd onder bedden, in kasten en wc's.

Bij een andere razzia werden veel

mannen uit de buurt verzameld om bij Arnhem loopgraven aan te leggen. Via het Bisonpark werden zij daarheen afgevoerd. Een onderwijzer, die enkele huizen bij ons vandaan woonde, ging op zijn klompen. Slim bedacht! Hij was 's middags al weer thuis, omdat hij niet verder kon door de blaren die hij op zijn voeten had gelopen.

Waar de Catslaan uitkwam op de Oude Arnhemseweg, stond aan de rand van het plantsoen een aanplakbord, zoals we die nu kennen uit de verkiezingstijd. Hierop werden affiches geplakt met nazipropaganda en vermelding van doodvonnissen van ondergrondse strijders. Dit laatste meestal in het Duits en in het Nederlands.

Soms verfden onbekenden 's nachts met witte verf grote letters op het wegdek, b.v. OZO (Oranje Zal Overwinnen).

De laatste oorlogswinter, er lag een dik pak sneeuw, was ik met mijn broer getuige van een schietoefening door Duitse soldaten in het bos van Vollenhove. Deze vond plaats op de plek, waar nu ongeveer de grote Vollenhoveflat staat. We lagen plat op onze buik in de sneeuw onder wat struiken en zagen van dichtbij hoe soldaten op een twintigtal meters van ons vandaan, met een zogenaamde 'Panzerfaust' (antitankwapen) schoten op daar geplaatste autowrakken.

Van tijd tot tijd vlogen eskaders vliegtuigen van de geallieerden over om hun bommenlast boven Duits-

land af te werpen.

In de vroege nacht van 17 juni 1944 werd een Lancaster van de R.A.F., een zware viermotorige bommenwerper, neergeschoten. De romp en vleugels van het vliegtuig kwamen op zo'n 600 meter van ons huis terecht in de achtertuin van villa Oirschot, het huis van freule De Pesters, waar nu het TNO-gebouw op de hoek van de Utrechtseweg en de Oirschotlaan staat. Van de zevenkoppige bemanning konden er twee zich met hun parachute redden; zij werden later gevangen genomen. Vijf anderen kwamen om, waarvan twee in de vlammenzee.⁴ Urenlang hoorden wij die nacht de explosies van boordmunitie, die in het helse vuur tot ontploffing kwam.

De volgende dag zag ik brokstukken van het verongelukte vliegtuig: een mitrailleurkoepel lag rechts naast het Opvoedingsgesticht aan de Utrechtseweg en een motor aan de overkant in een weilandje naast het weggetje dat langs villa Nuova naar de Kroostweg liep.

Pamfletten, met berichten over de vorderingen van de geallieerden, die door Engelse- en Amerikaanse vliegtuigen werden uitgegooid, vond ik soms op straat, in tuinen en in het bos. Een enkele keer waren er bijzondere bij, in het Duits gesteld en bestemd voor de Duitse militairen, met een aansporing zich over te geven. Bijvoorbeeld op papier afgedrukte vrijgeleidebrieven, ondertekend door generaal Dwight D. Eisenhower.

Een enkele keer was het geluid van

het zware geschut van de geallieerden in de Betuwe vaag hoorbaar.

De eerste tekenen van de naderende bevrijding waren kolonnes leger vrachtwagens op de Utrechtseweg, die voedselvoorraden naar Utrecht transporteerden. De chauffeurs gooiden soms handenvol biscuits naar de vele mensen die in de berm stonden te kijken.

Later (vanaf 7 mei 1945) werden Canadese militairen in de huizen en gebouwen gelegerd, waar tot voor kort hun (en onze) vijanden hadden huisgehouden: Ma Retraite, Veldheim, Schaerweijde, huize De Putter en vele andere.

Op de *brede laan* streek een afdeling Canadezen neer, die we nu zouden aanduiden als een 'verzorgingscompagnie'. Van de toenmalige ingang van het Sanatorium, tot aan het *weggetje bij het Opvoedingsgesticht*, was het kakigroen wat de klok sloeg.

Ik herinner mij een complete tandartsbehandelwagen, een truck met werkbank en hijsinstallatie en verder allerlei gereedschap voor autoreparaties. Op het pad naast de kastanjabomen, stond een veldkeuken, waar volop gebakken, gebraden en gekookt werd.

Drietonnens, jeeps, scoutcars en motorfietsen zorgden met hun berijders voor heel wat levendigheid. De bewoners van onze buurt liepen van tijd tot tijd tussen de militairen en keken hun ogen uit.

Sommige meisjes en vrouwen beleefden hier hun avontuurtjes in de kleine shelters, waarin de soldaten hun veldbed hadden. Wij, jongens die nieuwsgierig om de tenten heen zwermden, werden door hen weggejaagd met Engelse woorden die we nog niet kenden, maar wel gauw leerden.

Op het terrein van Emelaar stond een zogenaamde romneyhut (ook

Hoofdgebouw Chr. Sanatorium in Zwitserse chaletstijl (ca. 1940).

FOTO P. TOXOPEUS

**Oude Arnhemseweg
gezien in zuidooste-
lijke richting
(zomer 1956).**

FOTO P. VAN DER WERFF

**Oude Arnhemseweg
gezien in noordweste-
lijke richting (voorjaar
1957). Links het hek
dat toegang gaf tot
het kastanjelaantje.
Achtergrond links de
sparrenbomen van
villa Charema . Onder
de bomen, langs het
zandpad, nu de huizen
van het Parmentiers-
vak. Rechts het ge-
opende witte hek naar
de tuinmanswoning.
Tussen de bomen het
dak van een schuur.
Aan het eind rechts,
de plaats waar de V2's
stonden.**

FOTO C. VAN DEN BERG

wel nissenhut geheten), zo'n half-ronde loods opgebouwd uit golfplaten. Iemand vermoedde dat daarbinnen wat gaande was en gooide een paar bakstenen boven op het metalen dak, wat binnenin een oorverdovend lawaai moet hebben veroorzaakt.

Onmiddellijk erna vloog een tiental verschrikte Canadese militairen naar buiten, met de broek op de knieën, gevolgd door evenzoveel vrouwen, die –letterlijk– weinig om 't lijf hadden.

's Avonds werd er af en toe een film gedraaid. Een projector op het dak

van een truck en op de grond een groot wit scherm, een complete openluchtbioscoop! Voor de volwassenaars werd er soms bier getapt.

Ik herinner me soldaten die op een grondzeiltje aan het dobbelen waren. Er ging heel veel papiergeld om, dat voor hen toch geen waarde had. Op een zeker moment kwam er een motorordonnans langs. Hij stopte en ging meespelen. Na korte tijd had hij kennelijk alles gewonnen. Het geld (misschien wel duizenden guldens) graaide hij bij elkaar en propte het achter de knopen van zijn jack. Met een wel heel rijk gevulde boezem reed hij verder op zijn motorfiets, zittend op de benzinetank met de voeten naar achteren. De karakteristieke houding van veel Canadese motorrijders.

Tussen villa Berkenhove en het huis op (nu) Jordanlaan 5, lag een met hoog gaas omgeven tennisbaan. Hier was een opslagplaats van geweren, mitrailleurs, lege koperen granaathulzen en ander wapentuig dat de Duitse militairen aan de Canadese hadden moeten afstaan.

Een spektakel dat iedere avond terugkeerde en drommen toeschouwers trok, was de ceremonie van de vlaggenparade, bij het bordes van Ma Retraite. Hier bevond zich het hoofdkwartier van een Canadees regiment, de North Nova Scotia Highlanders, dat op 6 juni 1944 in het Normandische Bernières-sur-Mer aan de invasie had deelgenomen.

Onder begeleiding van doedelzakmuziek werd door de bandleden, ge-

kleed in Schotse kilts, de Canadese vlag ingehaald. Een geweldige show, waaraan ik mijn liefde voor deze muziek dank.

Hoe lang de Canadezen op de Oude Arnhemseweg zijn gebleven, is onbekend. In Zeist en aan de Utrechtseweg bleven nog velen achter, zeker tot november 1945. Eén van de soldaten, die bij ons regelmatig thuis kwam, werd later met zijn onderdeel (Royal Canadian Engineers) overgeplaatst naar Zutphen voor het bouwen van een baileybrug over de IJssel, maar kwam bijna ieder weekend bij ons logeren. Jaren later is hij nog een aantal keren uit Canada voor een herdenking naar Nederland gekomen en sloeg dan nooit over om een dag naar Zeist en bij ons te komen. Zo bezocht hij ook nog een keer de rooms-katholieke kerk in de Rozenstraat om te zien of er werkelijk nieuwe stoelen of banken waren gekocht. De pastoor had de militairen, die gerepatrieerd werden, namelijk gevraagd het Nederlandse geld dat zij bezaten en niet konden inwisselen voor Canadese dollars aan de kerk te schenken voor nieuw kerkmeubilair. Of dit werkelijk ooit aangeschaft was? Het antwoord hierop moet ik helaas schuldig blijven.

Noten

1. Zie R.P.M. Rhoen, 'De oorlogsmonumenten van Zeist', *Seijst* (2005), nrs. 1 en 2, p.17.
2. Zie *Seijst*, 'Het Christelijk Sanatorium 1903-2003', speciale uitgave (2003), p. 38.
3. Nu ongeveer het tracé van de Dreef, toen ook een verhard zandpad met ernaast een fietspad. Delen van de Zandsloot zijn nog terug te vinden langs de Chopinlaan.
4. Zie: D. Top, *Soesterberg vliegveld 1939-1945*, (Alphen aan den Rijn 1994).

**Villa 'Ma Retraite',
tijdens de mobilisatie
donker geschilderd.**

TOPOGRAFISCH HISTORISCH
ATLAS GEMEENTEAR-
CHIEF ZEIST

't Klompje aan de Grift
(mei 1915), tekening
door mej. G.C. van
Wermeskerken
(1889-1986).

COLLECTIE H. STRIETMAN

Aan de oever van de Grift *een geschiedenis in Zeist*

Henk Strietman

WAAR WIJ WOONDEN

De Grift heet hij, of ge-
woon de Vaart, de Zeis-
ter Vaart, maar in De
Bilt de Biltse Vaart, en zo heette die
in vroeger tijden ook in Zeist. Wij
woonden daaraan, hij liep langs onze
uitgestrekte achtertuin. Dat was aan
de Koppeldijk, eerder ook Koppel-
weg genoemd, vanouds de laatste be-
grenzing van het stroomgebied van
de Kromme Rijn en de Lek. Ooit
liet mijn moeder op de gevel van het
huis in fraaie letters de naam schil-
deren die zowel met de straat als met

ons grote gezin overeenkwam: 'De
Koppel'. Met uitzicht op de wei met
pinken, met de sloot waar we 's zo-
mers salamanders vingen en 's win-
ters achter een houten stoel leerden
schaatsen. En op de grienden van
de Niënhof, voorzien van de hoge
bomen waar in de nazomer de kauw-
tjes zich luidruchtig verzamelden.
Keek je vanuit huis naar links, dan
lag daar de Laan van Kouwenhoven,
omzoomd door de populieren met
hun ritselfende blad, hun kruidige
geuren. We wandelden er graag, het
meest op zondagmiddagen. Daar

woonde het gezin van de jachtopzie-
ner, en een eind verderop de boeren-
familie die opbelde als er een emmer
biest gehaald kon worden. In het
voorjaar klonk hier één groot koor
van zangvogels, in de herfst schoten
fazanten onder de struiken weg. Op
koude winteravonden fietsten we
over die donkere laan naar de ijsbaan,
in Bunnik. Keek je naar rechts, dan
werd de blik gevangen door de mo-
len, eerst nog volop in bedrijf maar
later (1956) ontdaan van zijn wieken.
Toen kon je ook de zendmast van Lo-
pik in de verte zien staan.

LANGS DE KOPPELDIJK

Aan de ene kant van ons huis lagen, verbonden door een lange waslijn, de tuinderijen met de kassen, de glazen warenhuizen vol tomaten, druiven en zo meer, al naar gelang het seizoen. De andere kant was voor en achter in veldjes en hokken met water bevolkt door in- en uitheemse ganzen en eenden, pauwen en allerlei hoenders, die dagelijks met veel kabaal de ochtend inluidden. Ging je verder in de richting van de witte brug, dan kwam je langs meer huizen en boerderijen, langs weiland met koeien. Daar kwam de Grift weer aan de weg, daar lag ook de oude sluis met zijn zware deuren, lang geleden het Coppelschut geheten. Daar lag ook 't Klompje, het donkere huis van de gebroeders Van Eyk met hun hond en hun vee, in vroegere tijden een herberg voor de schippers die toch moesten wachten voor het schutten. Moeiteloos komen ze boven, de namen van de mensen die hier woonden, ontmoetingen, herinnering. Voorbij de sluis vervolgde de Grift zijn loop, onder de brug door bij de Lage Grond, door de weilanden in de richting van Oostbroek – ooit abdij, later privé, nu van het Utrechts Landschap – naar De Bilt, naar Utrecht toe. Mijn vader heeft er in zijn jonge jaren nog in gezwommen, er kwamen zelfs otters in voor. Hoe mijn voorouders aan De Koppel kwamen wonen, is een verhaal op zich. Is die geschiedenis niet typisch voor Zeist, zij verklaart wel hoe wij met z'n allen daar terecht zijn gekomen. En

zij zegt veel over de vaderlandse verhoudingen, kerkelijk en sociaal, op het eind van de 19^e eeuw.

FAMILIEGESCHIEDENIS

Mijn vader heette Wout, zijn vader heette Jan, diens vader ook weer Wout, of Wouter. Wouter had een Duitse grootvader uit de tijd dat landarbeiders jaarlijks in het goede seizoen van over de grens naar de lage landen trokken om hier in de tuinbouw de kost te verdienen. Die overgrootvader Wouter was in 1887 als tuinbaas in dienst van de freules Warin op het kasteel in Nederhorst den Berg, aan de Vecht. 23 Jaar lang had hij zijn werk verricht, tot volle tevredenheid, de briefjes over de bestellingen als ook het laatste dorpsnieuws getuigen daarvan. Toch kwam het tot een breuk. De freules waren kerkelijk Hervormd. Volgens de legende van het dorp zo, dat zij, als ze in het najaar door het vallend blad weer uitzicht kregen op de toren van de katholieke kerk, tegen elkaar zeiden: 'Zus, nu wordt het tijd om ons winterverblijf op te zoeken'. Hun tuinbaas was, natuurlijk, van dezelfde kerk. Toch raakte hij betrokken bij de beweging van bezwaarde protestanten, die zich afvroegen wat de rechte geloofsleer was. Wouter ging mee met de afscheiding en de doleantie waaruit, onder aanvoering van Abraham Kuiper, de Gereformeerde kerken en de ARP ontstonden. Dat nu had hij in de ogen van de freules nooit mogen doen: wie afstand neemt tot 'de' kerk kon niet in hun dienst

blijven. In het dorp liep de kwestie hoog op. Beide partijen betwistten elkaar de zeggenschap over het kerkgebouw. Dat kreeg nieuwe sloten, toch werd het hek geforceerd, er kwam politie aan te pas met getrokken sabel.

WEER GELUKKIG LEVEN

De freules meenden ieder in geloofsovertuiging vrij te laten, maar zij zagen hierin een 'dreiging van bandeloosheid en verzet tegen de bestaande orde', als 'verblind door de geest die thans in kerk en maatschappij rondwaart': 'Van U, die Gods woord dagelijks leest, dus met zijn geboden enigszins bekend moet zijn, zou dit onmogelijk wezen'. Wouter verontschuldigt zich, met een beroep op zijn geweten: 'Moest ik kiezen tussen recht en onrecht, laat ik mij liever wegzenden dan dat ik met een schuldige ziel naar mijn graf loop om over deze zaak een vreselijk vertoornd Rechter te ontmoeten'. De bom barst, de dienst wordt opgezegd: 'Hierover zullen wij het denkkelijk op deze wereld wel niet eens worden, maar indien gij en wij door 's Heeren genade eenmaal in de eeuwige zaligheid mogen ingaan, zal die oorzaak van verdeeldheid ook voorgoed zijn weggevalen'. Wouter krijgt de 'hartelijke en bedelende wens dat gij eerlang iets vinden moogt waar gij met vrouw en kinderen weer gelukkig leven moogt'. Met drie maanden dubbel loon en een hypotheeklening van de freules, ontruimt hij de woning in de kasteeltoren en verhuist met zijn

Koppeldijk met de sluis, kleurenprent naar een oude prentbriefkaart uit 1907 door H. Strietman.

COLLECTIE H. STRIETMAN

grote gezin: naar Zeist. De jongste dochter, onze tante Cor, is 103 jaar geworden. Zij is altijd in Zeist blijven wonen. Zij was als kind ooggetuige: 'De dames stonden te huilen, met zakdoekjes in de hand op het bordes, maar we moesten wel weg!' Onze ouders lieten, op de plaats van Wouters huis in Zeist, bij hun trouwen in 1935 een nieuw huis bouwen, waar wij, alle tien de kinderen, geboren zijn.

TOEN DE BILTSE VAART...

Zo zijn wij op Zeist, aan de Grift, terechtgekomen. Overgrootvader Wouter kocht uit een veiling voor 7.100 gulden een 'warmoezeniershofstede', groentekwekerij met hoeve, bestaande uit een huis, achtertuin en schuur, met boomgaard en weiland, 'aan de Koppeldijk, van daar tot de Biltse Vaart'. Er worden, behalve grondbelasting, ook Lekdijkslasten en Koppeldijkslasten verrekend, maar in de koop is niet begrepen 'de losse bedstede op de zolder, de hooiberg met het afdak, de loop voor het varkenshok, de schutting, de mest en verder al wat mocht blijken eigendom van de huurder zijn'. De geschiedenis gaat terug tot 1791: een jonkvrouw Schellinger verkocht voor 800 gulden het perceel 'De Klomp onder het Gerecht van Cattenbroek nabij het Coppelschut, gelegen tussen de Koppeldijk en de Zeister Vaart'. In 1857 lezen we over de erfdienstbaarheid van een voetpad langs 'de Zeister Grift', van de Koppeldijk bij het Klompje tot aan 'de waterige weg

langs het koeland'.

Wouter verkocht de opbrengst van het land langs de weg in een juk met twee manden, opa Jan bediende zijn klanten met een hondenkar en paard-en-wagen, vader Wout zette de zaak in groenten, fruit en aardappelen voort met een T-Ford en later drie opgemaakte wagens. Broer Wout nam de laatste fase van het bedrijf voor zijn rekening, totdat in het begin van de jaren 70 van de vorige eeuw net daar de woonwijk Zeist-West gebouwd moest worden. Op de plaats van ons huis staat nu een protestantse kerk, en verderop een moskee.

...NU DE ZEISTER GRIFT

Wij hadden vroeger thuis nog steeds die boomgaard aan de weg, de Koppeldijk. De appels werden voor de handel geplukt of voor eigen gebruik geraapt, of gejat door de jongens uit de buurt, dat kon ook. Maar waarheen ze ook mochten rollen, ze vielen nooit ver van de boom. Misschien geldt dat ook wel voor ons. De door neef Hans Kluin boven water gebrachte briefwisseling tussen Wouter en zijn freules, en de door vader altijd in een hoekje van zijn bureau bewaarde oude aktes, geven een inkijk in de geschiedenis van ons gezin en van het dorp, daar aan de oever van de Grift. Ik heb hier, aan de verweerde kademuren van vroeger de sluis, wel eens staan mijmeren, zoals dat dan gaat:

Het Klompje

was het dan hier
dat oude schepen
langs zij varen
de verte in

het land nu stad
de sluis die wacht
stilstaand water
tussen oude muren

dit is de plaats
die niet bestaat
hier is de tijd
verleden

hier is de grond
waarop ik ga
hier is het licht
voorbij

in deze stenen
staat de tijd
hier was het
is het niet (HS)

Uit de collectie

DE JONGE MARSMAN GEFOTOGRAFEERD

Afb.1 Het pand 2°
Dorpsstraat 34.

COLLECTIE ZHG

Karen Veenland-Heineman

Vijfenzeventig jaar geleden overleed de in Zeist geboren dichter Hendrik Marsman. Henny -voor vrienden- en zijn vrouw Rien waren twee van de tweëntwintig Nederlandse en Belgische vluchtelingen die vanuit Bordeaux aan het begin van de Tweede Wereldoorlog de overtocht naar Engeland waagden. Hun schip *SS Berenice* zank na een hevige ontploffing in de vroege ochtend van 21 juni 1940.¹ Rien overleefde samen met zeven bemanningsleden de ramp. In Zeist drong het nieuws van Marsmans dood pas weken later door. Hendrik Marsman werd op 30 september 1899 geboren in het huis 2° Dorpsstraat 48, waar zijn vader een boekhandel had, en woonde van 1905 - 1921 op 2° Dorpsstraat 34 (afb.1). Een eenvoudige plaquette

herinnert aan hem (afb.2). In de collectie van het Zeister Historisch Genootschap worden enkele (kopieën van) foto's van Marsman bewaard. Twee foto's zijn 'Febr. '16' gedateerd. Hij is dan ruim zestien jaar. Op de hier afgebeelde foto (afb.3) kijkt Hennie zelfbewust naar de fotograaf, in een decor met een stoel en tafel, waarop boeken liggen. Zelf houdt hij een opengeslagen boek in zijn rechterhand, de andere hand steekt losjes in de broekzak, waardoor zijn colbert iets wordt teruggeslagen en zijn vest en horlogeketting zichtbaar zijn. Een licht overhemd met stropdas, een halflange broek, donkere kniekousen en halfhoge rijglaarzen completeren het beeld.

Is dit het portret van een doorsnee schooljongen of wordt met deze

foto Marsmans beginnend schrijverschap gemarkeerd? Kort tevoren had hij immers zijn eerste gedicht geschreven.² Boezemvriend Arthur Lehning schrijft daarover: *'In 1916 was hij begonnen verzen te schrijven. Om precies te zijn: 25 Januari 1916 schreef hij zijn eerste gedicht, getiteld Zomeravond. Hij had het mij gegeven ondertekend met het pseudoniem: Arthur Hoogeveld, en het werd zorgvuldig in mijn dagboek gecopieerd. De verzen die hij in de daaropvolgende twee jaren schreef werden door hemzelf in mijn dagboek overgeschreven, afgewisseld met prozastukken en een aantal van onze brieven, die wij elkaar ondanks onze dagelijkse ontmoeting vlijtig schreven (...).'*³

Afb.2 Onder brievenbus verscholen plaquette ter herinnering aan Hendrik Marsman. '(...) heeft de dichter Mr. H. Marsman gewoond van 1905 – 1921'.

FOTO K. VEENLAND

Afb.3 Hendrik Marsman in februari 1916.

COLLECTIE ZHG

Noten

1. Tot 1986 is gedacht dat de ondergang door een Duitse torpedo is veroorzaakt. De zeehistoricus Bezemer concludeerde na onderzoek dat *'de juiste oorzaak van de ondergang van de Berenice vooralsnog niet bekend is.'* J. Goedegebuure, *Zee, berg, rivier; Het leven van H. Marsman*, (Amsterdam 1999), p. 357.² Het bericht van de ramp met een foto van Hendrik staat op de voorpagina van de *Zeister Courant* van woensdag 24 juli.
2. Met dank aan R.P.M. Rhoen voor de informatie.
3. Bron: www.dbnl.nl . A. Lehning, *H. Marsman, de vriend van mijn jeugd* (Amsterdam 1954).
4. <https://weerstatischeken.nl/debilt/1916/januari>

Zomeravond

Rood tint'len de stralen op de goudkorenzee,
En zacht voert de wind de halmen mee,
Het lied, dat trillend de nachtegaal fluit,
Wordt begeleid door der aren rits'lend geluid.

Langzaam zakt nu weg de gloeiende bol;
In zijn licht spelen mugjes, dartel, dol.
Reeds delen de wolkjes de zonnekleur,
Maar nog zoemt de bij in den bloemengeur.

't Ritselen der aren, door 't halmengedrang
Verzwakt in een zuchten, suizend-lang.
De mugjes - ze rusten; de nachtegaal - stil:
De zon is gedaald, 't wordt duister en kil.

Toen hij 'Zomeravond' schreef, was het hartje winter met een gemiddelde temperatuur van 4, 1°C in De Bilt.⁴ Marsman ontwikkelde zich tot een van de belangrijkste dichters van het Interbellum. Zijn 'Herinnering aan Holland' uit 1936 is in 2000 gekozen tot 'Gedicht van de Eeuw'.

Van het bestuur

Wanneer u dit leest loopt het jaar 2015 ten einde en kijken we alweer bijna terug op dit jaar. Een volledig verslag komt in het volgende nummer van Seijst, maar enkele hoogtenpunten van het laatste kwartaal wil ik hier met name noemen.

Mw. Paulien Broekema hield een zeer interessante Van de Poll-lezing over haar boek 'Boschlust', waarin o.a. een heel stuk Zeister historie wordt beschreven.

Onder auspiciën van het Geheugen van Zeist heeft onze penningmeester, JanHein Heimel, een prachtige tentoonstelling over de Dorpsstraten gemaakt. Drieënvijftig panelen met oude foto's en prentbriefkaarten vertelden het verhaal. Op de panelen waren ook foto's van de huidige situatie te zien ter vergelijking. Ze zijn gemaakt door onze fotograaf Floran van Poecke.

Een groot succes was de première van de film 'Bestemming: Haven van Zeist'. De heren Kees Kort en Pieter Veraart hebben met behulp van o.a. het ZHG deze documentaire gemaakt. Meer dan 440 mensen hebben ervan genoten. De dvd is via het ZHG te koop.

Ook de belangstelling voor de afgelopen Historische Cafés was groot. Al deze gelegenheden laten u, onze donateurs, maar ook vaak alle inwoners van Zeist van de historie van Zeist genieten.

Opening van de tentoonstelling 'De Dorpsstraat' met samensteller JanHein Heimel (l.) en wethouder Fluitman (r.).

FOTO FLORAN VAN POECKE

**Première van de film
'Bestemming: Haven
van Zeist'. Hier de
makers Kees Kort (l.)
en Pieter Veraart (r.).**

FOTO FLORAN VAN POECKE

**Een geweldige op-
komst van meer dan
440 bezoekers bij de
première van de film
'Bestemming: Haven
van Zeist'.**

FOTO FLORAN VAN POECKE

In 2016 hopen we op de ingeslagen weg voort te gaan. Begin 2016 zijn via onze website en die van het Geheugen van Zeist onze 100.000 knipsels te raadplegen en kunt u de eerste honderden (van de ca. 4000) prentbriefkaarten van onze collectie bekijken. Een feest van herkenning! Onze website mag zich ook verheugen in een groei aan bezoekers, vaak wordt deze gebruikt voor het aanschaffen van onze uitgaven, in het bijzonder de dvd's.

Heeft u vragen of wilt u ons wat schenken dan is een bezoek aan het ZHG op dinsdagmorgen een aanrader. Foto's gaan van hand tot hand, verhalen over hoe het was en nu is gaan over de tafel. Behalve onze medewerkers zijn er vaak nog andere kenners van Zeist aanwezig.

Vragen of Opmerkingen?

Zo ja dan nodigen we u van harte uit contact met ons op te nemen. Dat kan via de e-mail: info@zhg.nl of telefonisch: 030 - 69 56 311.

Flora de Vrijer, voorzitter

Inhoudsopgave Seijst 2015

Arie en Dirruk uit Zeist	Dick van de Kamp	2015-I	blz 3
De smalspoorlijnen van Bornia en Heidestein	Jan Rinia	2015-I	blz 8
Uit de Collectie: Een jonge boekhouder en vogelaar	Karen Veenland-Heineman	2015-I	blz 11
De verhuizing van het Zeister Historisch Genootschap	JanHein Heimel	2015-I	blz 14
Jaarverslag 2014 Een jaar met een historisch tintje	Arie Moolenaar	2015-I	blz 18
Van het bestuur	Flora de Vrijer	2015-I	blz 27
De bevrijding van Zeist op 7 mei 1945	Jan Peter van 't Sant, Flora de Vrijer.	2015-II	blz 31
Bevrijdingsherinneringen	Cor Verboom	2015-II	blz 40
Bevrijdingsherinneringen	Sander van Rhijn	2015-II	blz 43
De schoenmaker die niet bij zijn leest bleef:	Dirk Jan van Nieuwenhuizen Jan Peter van 't Sant	2015-II	blz 47
Uit de Collectie: Twee stenen en een zilveren troffel	Karen Veenland-Heineman	2015-II	blz 52
Van het bestuur	Flora de Vrijer	2015-II	blz 54
Nieuwe donateurs	-	2015-II	blz 56
Open Monumentendag 2015: Ten geleide	Flora de Vrijer	2015-III	blz 58
Open Monumentendag 2015: Voorwoord	M.C.M. Fluitman	2015-III	blz 59
Open Monumentendag 2015: Programma	Ria Efdée	2015-III	blz 60
Open Monumentendag 2015: Kunst en Ambacht in en om Monumenten	Ria Efdée	2015-III	blz 62
Oorlogskind	Hetty Sanders	2015-IV	blz 87
Hongerwinter	W. Westerhoff	2015-IV	blz 90
Over verdedigers, bezetters en bevrijders; buurtherinneringen uit de periode 1940 - 1945 van een toen jonge Zeistenaar	Peter J. van der Werff	2015-IV	blz 96
Aan de oever van de Grift, een geschiedenis in Zeist	Henk Strietman	2015-IV	blz 104
Uit de Collectie: De jonge Marsman gefotografeerd	Karen Veenland-Heineman	2015-IV	blz 107
Van het bestuur	Flora de Vrijer	2015-IV	blz 109
Inhoudsopgave Seijst 2015	-	2015-IV	blz 111
Nieuwe donateurs	-	2015-IV	blz 112

Nieuwe donateurs

De heer E. aan de Stegge	UTRECHT
De heer P. de Greef	ZEIST
De heer J.F. de Mulder	ZEIST
Mevrouw C.L. Drapers	ZEIST
Mevrouw C.W. Meijers	ZEIST
De heer N.L.J. Welschen	ZEIST
Mevrouw E. de Ligt	ZEIST
De heer G. Treur	ZEIST
Mevrouw A.Th. Buiskool-Levi	ZEIST
Buurtvereniging 'Rond het Wilhelminapark'	ZEIST
De heer G. Swaab	ZEIST
Mevrouw J.A. Smitskamp	ZEIST
De heer A. Nimwegen	ZEIST
De heer J.W.J. Steenbergen	ZEIST
De heer L.J. Outshoven	ZEIST
De heer J.F. Theijn	ZEIST